

Fai 'e Elder Walter F. González
'O e Kau Palesitenisí 'o e Kau Fitungofulú

Kau Muimui 'o Kalaisí

'Oku feinga 'a e kau muimui 'o Kalaisí ke fa'ifa'itaki 'enau mo'uí ki he Fakamo'uí 'o 'a'eva 'i he māmá.

‘Okatopa ta’u kuo ‘osí, ne u muimui folau mo hoku uaifí kia ‘Eletā mo Sisitā Niila L. ‘Enitaseni ki he tanupou ‘o ha tempale fo’ou ‘i Kōtopa, ‘Āsenitina. Hangē ko e angamahení, na’e fai ha talanoa mo e kau faiongoongó hili ‘a e kātoangá. Na’e fakamatala ‘e ha tokotaha faiongo-ongo, na’e ‘ikai ko ha mēmipa hotau Siasí ‘a ‘ene vakai ki he ngaohi lelei ‘i ‘e he kakai tangatá honau uaifí. Pea ne fakafokifá ha’ane fai ha fehu’i, “Ko e mo’oní ia pe ko e fakangalingali pē?” ‘Oku ou fakapapau ‘i na’á ne vakai pea ongo ‘i ha me’a na’e kehe ne hā atu mei hotau kāingalotú. Mahalo na’á ne ongo ‘i ‘a e holi e kāingalotú ke muimui ‘ia Kalaisí. ‘Oku ma’u ‘e he kāingalotu he māmānī e fa’ahinga holi peheé. ‘I he taimi tatau, ‘oku lauimiliona ha kakai ‘oku ‘ikai ke Siasí ‘oku nau ma’u foki ha holi ke muimui kiate Ia.

Ne u toki mālie ‘ia mo hoku uaifí ‘i he kakai na’á ma sio ki ai ‘i Kana mo Naisilíā. Na’e ‘ikai kau hanau tokolahi ki hotau Siasí. Ne ma fiefia he’ema sio ki he ngaahi founga lahi ne fakahaa ‘i ‘aki ‘enau holi ke muimui kia Kalaisí ‘i he ‘enau fetalanoa ‘aki ‘i honau falé, kaá, holisí mo e ngaahi papa tu’uakí. Kuo te’eki ai ke ma mamata ki he lahi e tu’u vāvāofi pehē ‘a e ngaahi lotu faka-Kalisitiané.

‘I he’etau hoko ko e Kāingalotu ‘o e Ngaahi ‘Aho Kumui Ní, ko hotau fatongiá ke fakaafe ‘i e lauimiliona ‘o e fa’ahinga pehení ke nau omi ‘o mamata ki he me’a ‘e lava ‘e hotau Siasí ke tānaki atu ki he ngaahi me’a lelei ‘oku nau ‘osi ma’ú. ‘E lava ke ‘ilo ‘i tonu ‘e ha taha pē mei ha konitinēniti, fa’ahinga ‘ātakai, pe anga fakafonua na’e mamata ‘a e Palōfita ko Siosefa Sāmitá ki he Tamaí mo e ‘Aló ‘i ha vīsonē. Te nau lava ‘o ‘ilo ‘i na’e toe fakafoki mai ‘a e lakanga fakataula ‘eiki ‘i ha kau talafekau fakalangi pea ko e Tohi ‘a Molomoná ko ha toe fakamo’oni ia ‘e taha ‘o Sīsū Kalaisi. Hangē ko e folofola ‘a e ‘Eiki kia ‘Inoké, “kuo [fekau hifo] ‘a e mā’oni’oní mei he langí; pea [‘ohake] ‘a e mo’oní mei he kekelelé ke [fakamo’oni] ‘i ‘a e] ‘Alo Pē Taha [‘o e Tamaí] na’e Fakatupú.”¹

Kuo tala’ofa ‘a e Fakamo’uí, “Ko ia ‘oku muimui ‘iate aú ‘e ‘ikai ‘alu ia ‘i he po’ulí, ka ‘e ‘iate ia ‘a e maama ‘o e mo’uí.”² ‘Oku feinga ‘a e kau muimui ‘o Kalaisí ke fa’ifa’itaki ‘enau mo’uí ki he Fakamo’uí ‘o ‘a’eva ‘i he māmá. ‘Oku lava ke tokoni ‘i kitautolu ‘e ha ‘ulungāanga ‘e ua ke tau ‘ilo ‘i e tu’unga ‘oku ‘i ai ‘etau muimui kiate Iá. ‘Uluakí, ko e kau muimui ‘o Kalaisí ko ha kakai ‘ofa. Uá, ‘oku fakahoko mo tauhi ‘e he kau muimui ‘o Kalaisí ‘a e ngaahi fuakavá.

Ko e ‘uluaki ‘ulungāangá ‘a e ‘ofá, mahalo ko e taha ia e me’a na’e fakatokanga ‘i ‘e he tokotaha faiongoongo ‘i Kotopá ‘i he kāingalotu hotau Siasí. ‘Oku tau muimui ‘ia Kalaisi he ‘oku tau ‘ofa ‘iate Ia. ‘I he’etau muimui ‘i he Huhu’í ‘o makatu’unga he ‘ofá, ‘oku tau muimui ai ki He’ene sīpingá. Ne fakafou he ‘ofá, ‘a e talangofua e Fakamo’uí ki he finangalo ‘o e Tamaí neongo ha fa’ahinga tūkunga pē. Na’e talangofua hotau Fakamo’uí neongo na’e hoko ia ko ha mamahi fakaesino mo fakaeloto lahi; ‘o a’u ki he taimi na’e taa ‘i mo manukí ‘i aí; mo e taimi na’e fakamamahi ‘i ai Ia ‘e Hono ngaahi filí lolotonga hono li’aki Ia ‘e Hono ngaahi kaungāme’á. Ko e feilaulau fakalelé, ‘a ia ‘oku makehe ki he misiona ‘a e Fakamo’uí, ko hono fakahaa ‘i ma’ongo’onga taha ia ‘o e ‘ofá. “Na’e ‘iate ia ‘a e tauteá koe’uhí ke tau fiemālie; pea ‘i hono ngaahi taá ‘oku tau mo’ui ai.”³

Hangē ko e muimui ‘a Kalaisi ‘i he Tamaí ‘i ha fa’ahinga tūkunga peé, ‘oku totonu ke tau muimui foki ki Hono ‘Aló. Kapau te tau fakahoko ia, ‘e tatau ai pē pe ko e hā e fa’ahinga fakatanga, mamahi, faingata ‘a pe “tolounua ‘i he kakanó”⁴ te tau fehangahangai mo iá. ‘Oku ‘ikai ke tau tuenoa. ‘E tokoni ‘i kitautolu ‘e Kalaisi. ‘E hanga ‘e He’ene ngaahi ‘alo’ofa ongongofuá, ‘o fakamālohia kitautolu ‘i ha fa’ahinga tūkunga pē.⁵

Hangē ko e fefine Moape ko Luté ‘e lava pē ke hoko ‘a e Muimui ‘ia Kalaisí ko hano tukuange ha ngaahi me’a lahi ‘oku tau ‘ofa ai. Na’á ne tuku e me’a kotoa ka ne mo’ui ‘aki ‘a ‘ene tui fakalotú ‘i he’ene ului fo’ou ko ‘ene ‘ofa ki he ‘Otuá mo Nāomí.⁶

‘E lava pē ke hoko ia ko hono matu’uaki e faingata’á mo e ‘ahi’ahi. ‘I he kei talavou ‘a Siosefá na’e fakatau pōpula atu ia. Na’e ‘ave ia mei he me’a kotoa na’á ne ‘ofa aí. Na’e fakatauele ‘i ia ke ne anga’uli. Na’á ne fakafepaki ‘i e fakatauele mo ne pehē, “E fēfē ‘eku fai ‘a e hala lahí ni ke u halaia ai ki he ‘Otuá?”⁷ Na’e mālohi ange ‘ene ‘ofa ki he ‘Otuá ‘i ha fa’ahinga faingata ‘a pe ‘ahi’ahi pē.

‘Oku ‘i ai ha kau Lute mo e Siosefa ‘i he māmānī ‘i he ‘ahó ni. ‘I hono

ma'u e uiui'i ngāue fakafaifekau 'a Misa Simi 'Ovela mei Kuaikuila 'i 'Ekuatoá, na'e fu'u faingata'a'ia 'a hono familí. Na'e tala ange kiate ia, ka 'alu he 'ikai ke toe kau ia he fāmilí. Na'á ne hū loto mamahi ki tu'a. Lolotonga 'ene ngāue fakafaifekau, na'e kole 'e he'ene fa'eé ke hokohoko atu 'ene ngāué koe'uhí na'a nau ma'u ha ngaahi tāpuaki lahi. 'Oku hoko 'a Misa 'Ovela he 'ahó ni ko ha pēteliake fakasiteiki.

'Oku 'omai 'e he 'ofa mo'oni kia Kalaisí 'a e mālohi 'oku fie ma'u ke muimui 'aki kiate Iá. Na'e fakahaa'i 'eni 'e he 'Eikí 'i he taimi na'á Ne fehu'i tu'o tolu ai kia Pitá, "Okú ke 'ofa kiate au?" Hili hono toe fakapapau'i ange 'e Pita 'a 'ene 'ofa ki he 'Eikí na'á Ne fakamatala'i kia Pita 'o kau ki he ngaahi faingata'a 'e hoko maí. Pea na'e hoko mai 'a e na'ina'i: "Muimui 'iate au." 'E lava ke fai kiate kitautolu e fehu'i 'a e Fakamo'uí kia Pitá: "Okú ke 'ofa kiate au?" pea muimui atu ai 'a e ui ke ngāue: "Muimui 'iate au."⁸

Ko e 'ofá ko ha ivi tākiekina mālohi ia 'i hotau lotó 'i he'etau feinga ke

talangofuá. 'Oku ue'i kitautolu 'e he 'ofa ki he Fakamo'uí ke tau tauhi 'Ene ngaahi fekaú. 'Oku lava foki 'e he 'ofa ki ha fa'ē, tamai, pe mali 'o ue'i kitautolu ke tau talangofua ki he ngaahi tefito'i mo'oni 'o e ongoongolelé. 'Oku ho'ata mei he founa 'oku tau fai ki he ni'ihí kehé 'a hono lahi 'o 'etau muimui ki hotau Fakamo'uí 'i he'etau fe'ofó'ofaní.⁹ 'Oku tau fakahaa'i 'etau 'ofa kiate Iá 'i he taimi 'oku tau tokoni'i ai e ni'ihí kehé; 'i he'etau ongo'i 'oku tau "fai totonu mo mo'oni 'i he me'a kotoa pē,"¹⁰ pea mo e taimi 'oku tau fakahoko mo tauhi ai 'a e ngaahi fuakavá.

Ko e 'ulungāanga hono ua 'oku ma'u 'e he kau muimui 'o Kalaisí ko hono fakahoko mo tauhi 'a e ngaahi fuakavá 'o hangē ko ia na'á Ne faí. Na'e fakamahino mai 'e Molonai "... 'i he lilingi 'o e ta'ata'a 'o Kalaisí, ... 'oku 'i he fuakava [ia] 'a e Tamaí ke fakamolemole'i ho'omou ngaahi angahalá, ke mou hoko 'o mā'oni'oni, ta'e-ha-'ila."¹¹

Na'e ako'i 'e he palōfita ko Siosefa Sāmitá, na'e 'osi fakahoko pē e ngaahi fuakavá ia 'i he langí kimu'a pea fa'u

e māmani.¹² Na'e fakahoko 'e he kau palōfita mo e kau pēteliake 'o e kuonga mu'á ha ngaahi fuakava.

Na'e 'omai tonu 'e he Fakamo'uí 'a e sipingá. Na'e papitaiso 'a e Fakamo'uí ke fakahoko 'a e mā'oni'oni kotoa pē 'e ha taha 'okú ne ma'u 'a e mafai totonú. 'I hono papitaiso e Fakamo'uí, na'á Ne fakamo'oni ai ki he Tamaí te Ne talangofua 'i hono tauhi 'a e ngaahi fekau kotoa 'a e Tamaí.¹³ Hangē pē ko e kuonga mu'á, 'oku tau muimui foki 'ia Kalaisi pea fakahoko e ngaahi fuakavá 'o fakafou he ngaahi ouau 'o e lakanga fakataula'eikí.

'E lava ke tēnaki atu 'a hono fai 'o e fuakavá 'e kinautolu 'oku 'ikai kau ki hotau Siasí, ki he ngaahi me'a lelei 'oku nau 'osi ma'ú. Ko e fakahoko 'o e ngaahi fuakavá ko hano fakahaa'i ia 'o e 'ofá. Ko ha founa ia 'o 'etau pehē kiate Ia, "Io, te u muimui atu he 'oku ou 'ofa 'i he 'Afioná."

'Oku kau 'i he ngaahi fuakavá 'a e ngaahi tala'ofá, "io e mo'ui ta'engatá."¹⁴ 'E fengāue 'aki 'a e me'a kotoa pē ki he lelei kapau te tau manatu'i 'a 'etau ngaahi fuakavá.¹⁵ Kuo pau ke fakahoko mo tauhi kinautolu kae lava ke ma'u kakato e ngaahi tala'ofa 'oku nau 'omí. 'E tokoni 'etau 'ofa ki he Fakamo'uí mo hono manatu'i 'etau ngaahi fuakavá ke tau tauhi ai kinautolu. Ko hono ma'u 'o e sākalamēnití ko ha founa ia 'e taha ke manatu'i ai kinautolu.¹⁶ Ko e founa 'e taha ko e 'alu ma'u pē ki he tempalé. 'Oku ou manatu'i ha ongome'a mali kei talavou 'i Saute 'Amelika na'á na loto ke na māvae he na'e 'ikai ke na lava 'o feohi lelei. Na'e fale'i kinaua 'e ha taki lakanga fakataula'eiki poto ke na 'alu ki he tempalé pea tokanga makehe ki he fakalea mo e ngaahi tala'ofa 'o e ngaahi fuakava na'e fai aí. Na'á na fai ia pea na'e fakahaofi 'ena nofomalí. 'Oku mahulu hake 'a e mālohi 'o 'etau ngaahi fuakavá, 'i ha fa'ahinga faingata'a pē 'oku tau fehangahangai pe 'amanaki fehangahangai mo ia.

Ki he kāingalotu 'oku māmālohi 'i he ongoongolelé, kātaki 'o foki mai. Feinga ke ke ongo'i 'a e tāpuaki 'o hono manatu'i mo e fakafo'ou e

ngaahi fuakava 'i he sākalamēnití mo e 'alu ki he tempalé. 'I ho' o fai iá ko e fakahaa' i ia 'o e 'ofa mo e loto fiemālie ke hoko ko e tokotaha muimui mo'oni 'o Kalaisi. Te ne fakafe'unga' i koe ke ke ma' u 'a e ngaahi tāpuaki kotoa kuo tala'ofa maí.

Kiate kinautolu 'oku 'ikai ke kau ki hotau Siasí, 'oku ou fakaafe' i atu kimoutolu ke faka'aonga' i ho'omou tuí, fakatomala, pea mo'ui taau ke ma' u 'a e fuakava 'o e papitaisó 'i he Siasi 'o Sisū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní. 'I hono fai iá, te mou fakahaa' i ai ho'omou 'ofa ki he'etau Tamai Hēvaní pea mo ho'omou loto fiemālie ke muimui kia Kalaisí.

'Oku ou fakamo'oni, 'oku tau fiefia ange 'i he taimi 'oku tau muimui ai ki he ngaahi akonaki 'o e ongoongo-lelei 'o Sisū Kalaisí. 'I he'etau feinga ke muimui kiate Iá, 'e 'atautolu 'a e ngaahi tāpuaki 'o e langí. 'E fakahoko 'Ene ngaahi tala'ofá 'i he'etau fakahoko mo tauhi e ngaahi fuakavá, pea hoko ko e kau muimui mo'oni 'o Kalaisí. 'Oku ou fakamo'oni ki He'ene 'ofa hulu fau kiate kitautolu takitahá pea 'oku ou fai ia 'i he huafa 'o Sisū Kalaisí, 'ēmeni. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Mōsese 7:62
2. Sione 8:12.
3. 'Isaia 53:5.
4. 2 Kolinitō 12:7
5. Vakai, 1 Nifai 1:20.
6. Vakai, Lute 1:16.
7. Vakai, Sēnesi 39:7-9.
8. Vakai, Sione 21:15-19.
9. Vakai, Sione 13:35.
10. 'Alamā 27:27.
11. Molonai 10:33.
12. Vakai, *Ngaahi Akonaki 'a e Kau Palesitēni 'o e Siasí: Siosefa Sāmīta* (2007), 42; vakai foki, Spencer W. Kimball, "Be Ye Therefore Perfect" (lea 'i he fakataha fakalaumālie 'i he 'Inisititiuti Fakalotu 'i Sōleki Siti, 10 Sānuai 1975): "We made vows, solemn vows, in the heavens before we came to this mortal life. . . . We have made covenants. We made them before we accepted our position here on the earth."
13. Vakai, 2 Nifai 31: 5-7.
14. 'Ēpalahame 2:11. Vakai foki, John A. Widsoe, "Temple Worship" (lecture, Assembly Hall, Salt Lake City, Oct. 12, 1920), 10: " 'Oku fakaake 'e he fuakavá 'ae mo'oni pea malava ai ke tau ma' u e ngaahi tāpuaki ko e pale 'o kinautolu kotoa pē 'oku nau faka'aonga' i totonu 'a e 'iló."
15. Vakai, Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 90:24.
16. Vakai, sipingá, 3 Nifai 18:7-11.

Fai 'e Elder Kent F. Richards
'O e Kau Fitungofulú

'Oku Faito' o 'e he Fakalelei 'a e Mamahi Kotoa Pē

Ko 'etau tukupā fakatāutaha ma'ongo'onga ia 'i he mo'ui matelié ke hoko ko "ha tangata mā'oni'oni 'i he fakalelei 'a Kalaisí."

'I he'eku hoko ko e toketā faitafá, ne u 'ilo ko e kongā lahi hoku taimi ngāué na'e fekau'aki mo e mamahí. Na'e meimei ke u fakatupu ha mamahi'ia 'i he 'aho kotoa pē mei he tafa ne u faí—peá u toki feinga lahi leva ke ta'ofi mo fakafiemālie' i e mamahí.

Kuó u 'osi fifili ki he taumu'a 'o e mamahí. 'Oku 'ikai hao hataua mei he mamahí. Kuó u mamata 'i ha kakai 'oku kehe 'aupito pē 'enau founa ki aí. 'Oku 'ita 'a e ni'ihī 'o tafoki mei he 'Otuá, kae tuku 'e ha ni'ihī ke 'omi kinautolu 'e honau mamahí ke nau ofi ange ki he 'Otuá.

Kuó u a'usia e mamahí 'o hangē pē ko kimoutolú. 'Oku tokoni 'a e mamahí ki he founa fakaakeaké. 'Okú ne fa'a ako' i kitautolu ke tau kātaki. Mahalo ko e 'uhinga ia 'oku tau faka'aonga' i ai 'a e fo' i lea ko e *kātaki* 'i he'etau talanoa ki he tokotaha puké.

Na'e tohi 'e 'Eletā 'Oasoni F. Uitinei: " 'Oku 'ikai ta'e'aonga ha mamahi 'oku tau fuesia, mo ha faingata'a 'oku tau

a'usia. 'Okú ne ako' i mo tokoni ke tau fakatupulaki 'a e ngaahi 'ulungā-anga lelei hangē ko e fa'a kātaki, tuí, loto lahí, mo e loto fakatōkialó. . . . 'Oku fou mai 'i he mamahí mo e faingata'a'ia, ongosiá mo e 'ahí'ahí, hono ako' i kitautolu 'i he me'a ne tau omi ke ma'ú."¹

Ne toe fai 'e 'Eletā Lōpeti D. Heili ha meimei lea tatau:

" 'Oku 'omi 'e he mamahí ha loto fakatōkialo 'okú ke lava 'o fakalaulautolo ai. Ko ha me'a ia kuó u fakamālo ne u kātekina. . . .

"Kuó u 'ilo ko e mamahi fakaesinó mo e mo'ui e sinó hili ha tafa lahi, ko ha me'a fakaofa ia 'oku tatau mo e mamahi fakalaumālie mo e mo'ui e laumālie 'i he fakatomalá."²

'Oku 'ikai ko hotau fo'ui e kongā lahi 'o hotau ngaahi mamahí. 'Oku hoko takai 'iate kitautolu ha ngaahi me'a fakatu'upakē, ngaahi tūkunga ne 'ikai ke tau loto ki ai pe siva ai e 'ama-nakí, ko e puke 'a ha taha, na'a mo e maté, 'o uesia ai 'etau mo'uí. Te tau